

جغرافیای سیاسی

تألیف

ایگور اوکونف

ترجمه

دکتر هادی ویسی

دانشیار دانشگاه پیام نور

شماره مسلسل ۱۱۶۱۱

شماره انتشار ۴۶۳۰

انتشارات دانشگاه تهران

سرشناسه	: اوکونف، ایگور Okunev, Igor
عنوان و نام پدیدآور	: جغرافیای سیاسی / تألیف ایگور اوکونف؛ ترجمه هادی ویسی.
مشخصات نشر	: تهران: دانشگاه تهران، مؤسسه انتشارات، ۱۴۰۲.
مشخصات ظاهری	: ۴۰۷ ص. جدول، نمودار
فروست	: انتشارات دانشگاه تهران؛ شماره انتشار ۴۶۳۰.
شابک	: 978-964-03-7486-3
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیپا
یادداشت	: عنوان اصلی: Political geography.
یادداشت	: کتابنامه.
موضوع	: جغرافیای سیاسی
موضوع	: Political geography
شناسه افزوده	: ویسی، هادی، ۱۳۶۰ - مترجم
شناسه افزوده	: دانشگاه تهران، مؤسسه انتشارات. University of Tehran. Press
رده‌بندی کنگره	: JC۳۱۹ ۱۴۰۲
رده‌بندی دیوبی	: ۳۲۰/۱۲
شماره کتابشناسی ملی	: ۹۲۳۱۷۴۳

این کتاب مشمول قانون حمایت از حقوق مؤلفان و مصنفان است. تکثیر کتاب به هر روش اعم از فتوکپی، ریسوگرافی، تهیه فایل‌های pdf، لوح فشرده، بازنویسی در وبلاگ‌ها، سایت‌ها، مجله‌ها و کتاب، بدون اجازه کتبی ناشر مجاز نیست و موجب پیگرد قانونی می‌شود و تمامی حقوق برای ناشر محفوظ است.

عنوان: جغرافیای سیاسی
 مؤلف: ایگور اوکونف
 مترجم: دکتر هادی ویسی
 ویراستار ادبی: خدیجه آسیمه
 نوبت چاپ: اول
 تاریخ انتشار: ۱۴۰۲
 شمارگان: ۱۰۰ نسخه
 ناشر: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران
 چاپ و صحافی: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران

«مسئولیت صحت مطالب کتاب با مترجم است»

بها: ۳,۲۰۰,۰۰۰ ریال

خیابان کارگر شمالی - خیابان شهید فرشی مقدم - مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران
 پست الکترونیک: press@ut.ac.ir - تارنما: <http://press.ut.ac.ir>
 پخش و فروش: تلفکس ۸۸۳۳۸۷۱۲

تقدیم به خواهران عزیزم

سهیلا، الهام، سمیره، لیلا و سعیده

آنان که زندگی را برای من زیباتر کردند.

«مترجم»

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

فهرست مطالب

پیشگفتار مترجم	غ
پیشگفتار دوم	ق
پیشگفتار نخست	ل
فصل اول: مقدمه‌ای بر جغرافیای سیاسی	۱
۱- موضوع جغرافیای سیاسی	۱
۲- سطوح سازماندهی فضایی	۲
۳- اصول سازماندهی فضایی	۶
۴- عناصر سازماندهی فضایی	۸
۵- روش‌های پژوهش در جغرافیای سیاسی	۱۱
۶- پژوهش‌های میدانی در جغرافیای سیاسی	۱۲
۷- زیرشاخه‌های جغرافیای سیاسی	۱۵
اصطلاحات و مفاهیم کلیدی فصل اول	۱۵
پرسش‌هایی برای بحث	۱۵
تمرین ۱. ادراک فضایی	۱۶
منابع برای مطالعه بیشتر	۱۷
فصل دوم: نظام‌های ژئوپلیتیک جهانی	۱۹
۸- ژئوپلیتیک	۲۰
۹- جهانی شدن	۲۳
۱۰- نظام‌های ژئوپلیتیکی	۲۳
۱۱- نظام ژئوپلیتیک باینری	۲۴
۱۲- نظام‌های ژئوپلیتیک ترنری (سه‌گانه)	۲۶
۱۳- هارتلند، لئالند و ریملند	۲۷
۱۴- نظام‌های ژئوپلیتیک قطبی	۲۹
۱۵- قدرت‌های بزرگ و منطقه‌ای	۳۲

۳۵ ۱۶- تمدن‌ها
۳۶ ۱۷- منطقه‌های بزرگ و قاره‌ها
۳۸ ۱۸- منطقه‌های بزرگ فراقاره‌ای
۴۰ ۱۹- کشورهای فراقاره‌ای
۴۲ ۲۰- منطقه‌های میانی اروپا
۴۴ ۲۱- مناطق میانی آسیا
۴۵ ۲۲- مناطق میانی آفریقا
۴۶ ۲۳- مناطق میانی آمریکا
۴۸ ۲۴- مناطق میانی استرالیا و اقیانوسیه
۴۹ اصطلاحات و مفاهیم کلیدی فصل دوم
۴۹ پرسش‌هایی برای بحث
۵۰ تمرین ۲: نظام‌های ژئوپلیتیک جهانی
۵۱ منابع برای مطالعه بیشتر
۵۳ فصل سوم: گروه‌های همگرایی
۵۳ ۲۵- همگرایی
۵۵ ۲۶- نظریه‌های همگرایی
۵۷ ۲۷- سازمان‌های بین‌دولتی منطقه‌ای
۵۸ ۲۸- مناطق فرامرزی
۵۹ ۲۹- کریدورهای حمل‌ونقل بین‌المللی
۶۰ ۳۰- منطقه‌های بدون ویزا
۶۱ ۳۱- مناطق تجاری ترجیحی
۶۲ ۳۲- مناطق آزاد تجاری
۶۴ ۳۳- اتحادیه گمرکی
۶۵ ۳۴- بازارهای مشترک
۶۶ ۳۵- اتحادیه اقتصادی
۶۸ ۳۶- اتحادیه‌های ارزی (پولی)
۷۱ ۳۷- پیمان‌های نظامی
۷۴ ۳۸- اتحادیه‌های الحاقی

۷۷	۳۹- اتحادیه‌های کنفدرال
۷۸	۴۰- نظام‌های همگرایی
۸۱	۴۱- منطقه‌گرایی میانی
۸۳	۴۲- فرامنطقه‌گرایی
۸۴	اصطلاحات و مفاهیم کلیدی فصل سوم
۸۴	پرسش‌هایی برای بحث
۸۵	تمرین ۳. نظام‌های همگرایی
۸۶	منابع برای مطالعه بیشتر

۸۷ فصل چهارم: کشورها

۸۷	۴۳- دولت‌گرایی (کشورمحوری)
۸۸	۴۴- پیدایش دولت بودن
۹۰	۴۵- تکامل دولتمندی
۹۲	۴۶- دولت‌شهرها
۹۴	۴۷- امپراتوری‌ها
۹۶	۴۸- اصطلاحاتی برای کشورهای مختلف
۹۷	۴۹- شکل کشور
۱۰۱	۵۰- دولت ملی
۱۰۱	۵۱- دولت‌سازی (کشورسازی)
۱۰۸	۵۲- کشورهای پان‌ملی
۱۰۹	۵۳- کشورهای چندقومی
۱۱۱	۵۴- کشورهای تقسیم‌شده
۱۱۲	۵۵- ملت‌های بدون دولت (کشور)
۱۱۳	۵۶- کشورهای مستقل
۱۱۵	۵۷- سرزمین و حاکمیت
۱۱۸	۵۸- دولتمندی
۱۲۰	۵۹- دولت‌های حوزه قضایی
۱۲۱	۶۰- دولت‌های شکست‌خورده
۱۲۲	۶۱- دولت در تبعید

۱۲۳	۶۲- دولت‌های با شناسایی محدود.....
۱۲۸	۶۳- دولت‌های شناسایی نشده
۱۳۰	۶۴- دولت‌های شورشی
۱۳۰	۶۵- دولت‌های اولیه
۱۳۳	۶۶- شبه‌دولت‌ها
۱۳۵	۶۷- پرچم‌شناسی
۱۳۸	اصطلاحات و مفاهیم کلیدی فصل چهارم
۱۳۸	پرسش‌هایی برای بحث
۱۳۹	تمرین ۴: دولت‌سازی
۱۴۰	منابع برای مطالعه بیشتر

فصل پنجم: ویژگی‌های دولت سرزمینی ۱۴۱

۱۴۱	۶۸- موقعیت سیاسی و جغرافیایی
۱۴۳	۶۹- کدهای ژئوپلیتیکی
۱۴۴	۷۰- اندازه دولت
۱۴۸	۷۱- شکل کشور
۱۴۹	۷۲- کشورهای همسایگی
۱۵۳	۷۳- کشورهای محصور در خشکی
۱۵۵	۷۴- کشورهای جزیره‌ای
۱۵۶	۷۵- درونگان و برونگان
۱۶۱	۷۶- گذرگاه‌ها (کریدورها)
۱۶۲	اصطلاحات و مفاهیم کلیدی فصل پنجم
۱۶۳	پرسش‌هایی برای بحث
۱۶۳	تمرین ۵: موقعیت سیاسی و جغرافیایی
۱۶۴	تمرین ۶: کدهای ژئوپلیتیکی
۱۶۵	تمرین ۷
۱۶۶	منابع برای مطالعه بیشتر

۱۶۷.....	فصل ششم: عناصر دولت سرزمینی
۱۶۹	۷۷- فضای خشکی
۱۶۹	۷۸- فضای دریایی
۱۷۱	۷۹- فضای هوایی
۱۷۳	۸۰- فضای زیرسطح
۱۷۴	۸۱- منطقه همجوار سرزمینی
۱۷۵	۸۲- منطقه انحصار اقتصادی
۱۷۶	۸۳- فلات قاره
۱۷۷	۸۴- دریاهاى محصور
۱۷۸	۸۵- سرزمین اجاره‌ای
۱۷۹	۸۶- سرزمین‌های اشغالی
۱۸۰	۸۷- فراسرزمینی
۱۸۲	۸۸- سرزمین‌های با وضعیت ویژه
۱۸۵	۸۹- حوزه ژئوپلیتیکی
۱۸۷	۹۰- تغییرات سرزمینی
۱۸۹	۹۱- فروپاشی و بخش‌بندی
۱۹۱	۹۲- واگذاری، جدایی، ضمیمه و بازگشت
۱۹۳	۹۳- داوری سرزمینی، تلافی‌جویی و انتقام‌جویی
۱۹۴	۹۴- انباشت، پسروری و پیشروی دریایی
۱۹۵	۹۵- تملک و مبادله
۱۹۷	اصطلاحات و مفاهیم کلیدی فصل ششم
۱۹۸	پرسش‌هایی برای بحث
۱۹۹	تمرین ۸: سرزمین مستقل
۲۰۰	تمرین ۹: حوزه ژئوپلیتیکی
۲۰۰	منابع برای مطالعه بیشتر
۲۰۱.....	فصل هفتم: واحدهای بین‌المللی و بین‌المللی شده
۲۰۲	۹۶- دریاهاى آزاد
۲۰۳	۹۷- مناطق زیربستر بین‌المللی

۲۰۴	۹۸- فضای هوایی بین‌المللی
۲۰۴	۹۹- ماورای جو و اجرام آسمانی
۲۰۵	۱۰۰- قطب شمال
۲۰۶	۱۰۱- قطب جنوب
۲۰۷	۱۰۲- تنگه‌های بین‌المللی
۲۱۰	۱۰۳- کانال‌های بین‌المللی دریایی
۲۱۱	۱۰۴- رودخانه‌های و دریاچه‌های بین‌المللی
۲۱۳	۱۰۵- منطقه حائل
۲۱۴	۱۰۶- مدیریت گذار
۲۱۵	۱۰۷- سرزمین‌های آزاد
۲۱۷	۱۰۸- سرزمین بی‌صاحب (ترانولیس)
۲۱۹	اصطلاحات و مفاهیم کلیدی فصل ۷
۲۱۹	پرسش‌هایی برای بحث
۲۲۰	تمرین ۱۰. سرزمین‌های بین‌المللی شده
۲۲۰	منابع برای مطالعه بیشتر
۲۲۱	فصل هشتم: سرزمین‌های وابسته
۲۲۳	۱۰۹- گسترش و جانشینی
۲۲۴	۱۱۰- دکترین اکتشاف
۲۲۵	۱۱۱- متروپل‌ها
۲۲۷	۱۱۲- استعمار خارجی
۲۲۸	۱۱۳- استعمار داخلی
۲۲۸	۱۱۴- استعمار گرایی
۲۳۰	۱۱۵- امپریالیسم
۲۳۳	۱۱۶- استعمارزدایی
۲۳۶	۱۱۷- استعمار گرایی نو
۲۳۷	۱۱۸- پساستعمار گرایی
۲۳۸	۱۱۹- مأوریت‌ها و سکونتگاه‌های مذهبی (کاهش‌ها)
۲۳۹	۱۲۰- پست‌های تجاری

۲۴۰	۱۲۱- مزارع
۲۴۲	۱۲۲- شرکت‌های انحصاری
۲۴۵	۱۲۳- وابستگی‌های تاج سلطنتی
۲۴۷	۱۲۴- قیمومیت
۲۴۹	۱۲۵- سرزمین‌های تحت مسئولیت سازمان ملل
۲۵۰	۱۲۶- سرزمین‌های غیرخودگردان
۲۵۴	۱۲۷- سرزمین‌های سازمان‌نیافته الحاق نشده
۲۵۷	۱۲۸- سرزمین‌های سازمان‌نیافته الحاق شده
۲۵۸	۱۲۹- سرزمین‌های سازمان یافته الحاق نشده
۲۶۰	۱۳۰- سرزمین‌های سازمان یافته الحاق شده
۲۶۳	۱۳۱- زمین بانتوستان و محافظت شده
۲۶۵	۱۳۲- سرزمین‌های اشتراکی
۲۶۷	۱۳۳- حاکمیت وابسته (سوزریتی)
۲۶۸	۱۳۴- قلمرو اسقف‌ها
۲۷۰	۱۳۵- قلمروهای وابسته
۲۷۱	۱۳۶- دولت‌های شاهزاده‌ای
۲۷۲	۱۳۷- دولت‌های خراج‌گزار و تابعه
۲۷۳	۱۳۸- دولت دست‌نشانده
۲۷۳	۱۳۹- دولت‌های همبسته
۲۷۵	۱۴۰- دولت‌های تحت‌الحمایه و اقماری
۲۷۶	۱۴۱- دولت‌های حائل
۲۷۸	۱۴۲- حوزه‌های نفوذ
۲۷۹	اصطلاحات و مفاهیم کلیدی فصل هشتم
۲۷۹	پرسش‌هایی برای بحث
۲۸۰	تمرین ۱۱: سرزمین‌های وابسته
۲۸۰	منابع برای مطالعه بیشتر
۲۸۱	فصل نهم: پایتخت‌ها و مراکز
۲۸۲	۱۴۳- مراکز جغرافیایی

۲۸۳	۱۴۴- قطب غیرقابل دسترس
۲۸۴	۱۴۵- قانون زیپف
۲۸۵	۱۴۶- پایتخت‌ها
۲۸۷	۱۴۷- کشورهای چندپایتختی
۲۸۸	۱۴۸- شبه پایتخت
۲۹۰	۱۴۹- ضریب کلاشهرگرایی
۲۹۳	۱۵۰- هیپرتروپی و هیپوتروپی پایتخت‌ها
۲۹۵	۱۵۱- طبقه‌بندی پایتخت‌ها
۲۹۷	۱۵۲- جابه‌جایی پایتخت
۲۹۸	۱۵۳- پایتخت‌های جهانی
۳۰۰	واژگان و مفاهیم کلیدی فصل نهم
۳۰۰	پرسش‌هایی برای بحث
۳۰۱	تمرین ۱۲: پایتخت‌ها
۳۰۲	منابع برای مطالعه بیشتر

۳۰۳..... فصل دهم: مرزها و گسست‌ها

۳۰۳	۱۵۴- گسست‌ها
۳۰۵	۱۵۵- لیمولوژی (مرزشناسی)
۳۰۸	۱۵۶- تعیین حدود مرزها و مرزبندی
۳۱۰	۱۵۷- لایم‌ها، لیمیتروف‌ها و سرحد‌ها
۳۱۱	۱۵۸- خطوط مرزبندی
۳۱۲	۱۵۹- اتصالات مرزی
۳۱۳	۱۶۰- موانع جداکننده مرزی
۳۱۴	۱۶۱- شهرهای تقسیم‌شده
۳۱۶	۱۶۲- جغرافیای انتخابات
۳۱۸	اصطلاحات و مفاهیم کلیدی فصل دهم
۳۱۸	تمرین ۱۳: تعارض‌های مرزی
۳۱۹	پرسش‌هایی برای بحث
۳۱۹	منابع برای مطالعه بیشتر

۳۲۱.....	فصل یازدهم: مناطق و شهرداری ها
۳۲۱	۱۶۳- تقسیمات اداری
۳۲۴	۱۶۴- تقسیمات اداری و خودمختاری ها
۳۲۵	۱۶۵- تک ساخت گرایي و فدرالیسم
۳۲۷	۱۶۶- دولت های تک ساخت
۳۲۹	۱۶۷- فدراسیون ها
۳۳۴	۱۶۸- مناطق مستقل
۳۳۵	۱۶۹- مناطق سلطنتی
۳۳۶	۱۷۰- سرزمین های فدرال
۳۳۷	۱۷۱- شهرهای با مدیریت مستقیم
۳۳۸	۱۷۲- ناحیه پایتخت
۳۳۹	۱۷۳- مناطق با تبعیت چند گانه
۳۴۱	۱۷۴- مناطق فراسرزمینی
۳۴۱	۱۷۵- انجمن های فرمانطقه ای
۳۴۲	۱۷۶- واحدهای فرمانطقه ای
۳۴۴	۱۷۷- فدراسیون ها و خودمختاری های فرمانطقه ای
۳۴۵	۱۷۸- شهرداری ها
۳۴۶	۱۷۹- سرزمین های الحاق نشده
۳۴۷	۱۸۰- کمون ها
۳۴۸	۱۸۱- رژیم های شهری
۳۵۰	اصطلاحات و مفاهیم کلیدی فصل یازدهم
۳۵۰	پرسش هایی برای بحث
۳۵۱	تمرین ۱۴. منطقه بندی (زونینگ)
۳۵۲	منابع برای مطالعه بیشتر
۳۵۳.....	فصل دوازدهم: هویت فضایی
۳۵۳	۱۸۲- قلمروخواهی و فضامندی
۳۵۶	۱۸۳- فضای مطلق و نسبی

۳۵۷	۱۸۴- وارونگی فضایی و جابه‌جاشدگی
۳۵۸	۱۸۵- تجربه فضایی و مکان‌های یادمان
۳۵۸	۱۸۶- افسانه‌های فضایی و هم‌فصامندی
۳۶۰	۱۸۷- هویت فضایی و سرزمینی
۳۶۳	۱۸۸- سیاست مبتنی بر مکان و برندسازی مکان
۳۶۴	اصطلاحات و مفاهیم کلیدی فصل دوازدهم
۳۶۴	پرسش‌هایی برای بحث
۳۶۴	تمرین ۱۵: افسانه‌های فضایی
۳۶۵	منابع برای مطالعه بیشتر
۳۶۷	فهرست اختصارهای رایج سیاسی و جغرافیایی
۳۶۸	نمابه

فهرست جدول‌ها

جدول ۱-۱	سطوح سازماندهی فضایی	۳
جدول ۲-۱	عناصر سازماندهی فضایی	۹
جدول ۳-۱	زیرشاخه‌های جغرافیای سیاسی	۱۵
جدول ۱-۲	نظام‌های ژئوپلیتیک باینری	۲۶
جدول ۲-۲	طبقه‌بندی تمدن‌های محلی جدید	۳۶
جدول ۳-۲	قاره‌های جهان	۳۸
جدول ۴-۲	کشورهای فراقاره‌ای متصل	۴۱
جدول ۵-۲	منطقه‌های میانی اروپا	۴۳
جدول ۶-۲	مناطق میانی آسیا	۴۵
جدول ۷-۲	مناطق میانی آفریقا	۴۶
جدول ۸-۲	منطقه‌های میانی آمریکا	۴۷
جدول ۹-۲	منطقه‌های میانی استرالیا و اقیانوسیه	۴۸
جدول ۱-۳	نظام‌های همگرایی جهان	۸۰
جدول ۱-۴	نام‌های تاریخی سلطنتی‌ها	۹۶
جدول ۲-۴	عنوان حکومت‌های سلطنتی جدید	۹۸
جدول ۳-۴	انواع همبستگی دولت و ملت	۱۰۱
جدول ۴-۴	مدل‌های روابط مدیریتی در کشورهای چندقومی	۱۱۰
جدول ۵-۴	ترکیب‌های احتمالی حاکمیت و ریشه سرزمینی	۱۱۷
جدول ۶-۴	انواع دولت‌ها (کشورها) از نظر شناسایی بین‌المللی	۱۲۶
جدول ۷-۴	دولت‌های اولیه در جهان	۱۳۱
جدول ۸-۴	عناصر مشترک پرچم	۱۳۷
جدول ۱-۵	کشورهای همسایه روسیه	۱۵۰
جدول ۲-۵	طول مرزهای روسیه با کشورهای همسایه	۱۵۲
جدول ۳-۵	انواع درونگان‌ها و برونگان‌ها	۱۶۰
جدول ۱-۶	ترکیب قلمرو دولت	۱۶۸
جدول ۲-۶	مرزهای مناطق آبی	۱۷۶
جدول ۳-۶	انواع تغییرات سرزمینی	۱۸۸

۲۰۲	جدول ۱-۷ انواع رژیم‌های سرزمینی
۲۰۸	جدول ۲-۷ مهم‌ترین تنگه‌های بین‌المللی
۲۲۲	جدول ۱-۸ انواع سرزمین‌های غیرخودگردان
۲۲۶	جدول ۲-۸ انواع توسعه‌طلبی فرادریایی
۲۴۸	جدول ۳-۸ قیومیت
۲۵۰	جدول ۴-۸ سرزمین‌های تحت مسئولیت
۲۵۲	جدول ۵-۸ استعمارزدایی سرزمین‌های غیرخودگردان
۲۶۸	جدول ۶-۸ اشکال حاکمیت وابسته
۲۸۲	جدول ۱-۹ انواع مراکز جغرافیایی
۲۸۸	جدول ۲-۹ کشورهای چندپایتختی
۲۹۲	جدول ۳-۹ گونه‌شناسی پایتخت‌ها
۲۹۶	جدول ۴-۹ کارکردهای پایتخت‌های مختلف
۲۹۸	جدول ۵-۹ جابه‌جایی پایتخت‌ها در سال‌های اخیر
۳۰۶	جدول ۱-۱۰ مرزهای منطبق بر مدارها یا نصف‌النهارها در جهان
۳۲۵	جدول ۱-۱۱ طبقه‌بندی ساماندهی سیاسی و سرزمینی
۳۲۸	جدول ۲-۱۱ خودمختاری‌های دولت‌های تک‌ساخت
۳۳۱	جدول ۳-۱۱ مناطق فدرال فدراسیون روسیه
۳۳۷	جدول ۴-۱۱ سرزمین‌های فدرال
۳۳۹	جدول ۵-۱۱ انواع سرزمین‌های پایتخت
۳۴۰	جدول ۶-۱۱ مناطق ماتریوشکای روسیه که به واحدهای درجه اول تبدیل شده‌اند
۳۴۰	جدول ۷-۱۱ مناطق ماتریوشکای روسیه که به واحدهای درجه دوم تبدیل شده‌اند
۳۴۲	جدول ۸-۱۱ بخش‌های فدرال، بخش‌های نظامی، مناطق اقتصادی، و مناطق زمانی فدراسیون روسیه
۳۴۳	جدول ۹-۱۱ نظام عناوین مدیریتی و سرزمینی
۳۴۶	جدول ۱۰-۱۱ خودگردانی محلی (دولت محلی) در روسیه
۳۵۰	جدول ۱۱-۱۱ ساختارهای روابط اجتماعی در سکونتگاه‌ها

فهرست شکل‌ها

- شکل ۱-۱ اصل تک‌ساخت و اصل فدرال سازماندهی فضایی ۷
- شکل ۱-۲ تعداد اتحادهای بالقوه در نظام قطبی ۳۲
- شکل ۱-۵ انواع حالت‌های درونگانی و برونگانی سرزمینی ۱۶۰
- شکل ۲-۵ انواع قلمروهای جداافتاده ۱۶۱
- شکل ۱-۸ ساختار سیاسی و سرزمینی پادشاهی هلند ۲۶۲
- شکل ۱-۹ محاسبه ضریب کلانشهرگرایی ۲۹۱
- شکل ۲-۹ محاسبه ضریب کلانشهرگرایی (مثال) ۲۹۱
- شکل ۳-۹ محاسبه کلانشهرگرایی کشورهای جهان ۲۹۲
- شکل ۴-۹ کلان‌پایتخت‌های هایپر تروفیک کشورهای تک‌مرکزی ۲۹۳
- شکل ۵-۹ پایتخت‌های خرد کشورهای چندمرکزی ۲۹۳
- شکل ۶-۹ پایتخت‌های خرد کشورهای تک‌مرکزی ۲۹۴
- شکل ۷-۹ همبستگی ضریب کلانشهرگرایی و جمعیت ۲۹۴
- شکل ۱-۱۰ جری‌ماندرینگ ۳۱۷
- شکل ۲-۱۰ انواع تعارض‌های مرزی ۳۱۸
- شکل ۱-۱۱ سطوح دولت و قدرت ۳۲۶
- شکل ۲-۱۱ سازماندهی سیاسی و سرزمینی دولت تک‌ساخت ۳۲۶
- شکل ۳-۱۱ سازماندهی سیاسی و سرزمینی دولت فدرال ۳۲۶

پیشگفتار مترجم

هنگامی که تصویر جلد و فهرست کتاب جغرافیای سیاسی ایگور اوکونف را از طریق ایمیل دریافت کردم و فهرست بلندبالا و غنی کتاب را خواندم، بسیار ترغیب شدم تا این کتاب را به فارسی ترجمه کنم. به نویسنده کتاب ایمیل زدم و آمادگی خود را برای ترجمه کتاب در ایران اعلام کردم و از ایشان اصل کتاب را درخواست کردم. وی ابتدا نامه الکترونیکی را به یکی از استادان برجسته جغرافیای سیاسی ایران زده بود و صلاحیت و وضعیت علمی این جانب را از ایشان استعلام کرده بود. گویا آن استاد بزرگوار به این جانب محبت داشته و بنده را تأیید کرده بود. سپس ایگور با دلگرمی، از ترجمه کتاب استقبال کرد. به منظور راحتی کار، او نامه‌ای را به ناشران کتاب ارسال کرد و از آنان خواست تا فایل کتاب را برای این جانب ارسال کنند. انتشاراتی پیتزلانگ فایل کتاب را صرفاً به منظور استفاده برای ترجمه و بدون حق انتشار نسخه انگلیسی، برای من ارسال کرد. وقتی این کتاب را به طور کامل مطالعه کردم، به نکته‌های جدیدتری پی بردم که ضرورت ترجمه و انتشار آن در ایران را برایم بیشتر توجیه کرد.

نگاه جامع و ریزبینی اوکونف به جنبه‌های مختلف جغرافیای سیاسی و مقیاس‌های متعدد واحدهای سیاسی فضایی و مسائل و روابط میان آنها این کتاب را در زمره کتاب‌های خوب و خواندنی قرار داده است. رویکرد آموزشی و طبقه‌بندی اصولی مفاهیم و نظریه‌ها همراه با مصادیق و مثال‌های متعدد در مناطق مختلف جهان، یادگیری و کاربردی بودن مباحث را آسان‌تر کرده است. نکته بسیار برجسته و درخور توجه این کتاب، مباحث خودآموز، پرسش‌ها، تمرین‌ها و فعالیت‌های گروهی بسیار جالب و نوآورانه در انتهای هر فصل است که روشی بسیار مناسب برای یادگیری و استفاده عملی و جنبه‌های کاربردی جغرافیای سیاسی متناسب با هر فصل و مصادیق آن است. علاوه بر جنبه‌های نظری، به لحاظ کاربردی بودن و تمرین عملی، چیزی که در کتاب‌های جغرافیای سیاسی در ایران به آن کمتر توجه شده و نیاز اساسی دانشجویان و دانش‌آموختگان این رشته است، تا حدود زیادی در این کتاب پیاده شده است.

این کتاب دانشنامه‌ای جامع در مباحث جغرافیای سیاسی کشورها، مناطق ژئوپلیتیکی، گروه‌بندی‌های منطقه‌گرایی، واحدهای سیاسی خودمختار، جغرافیای سیاسی شهری و حتی واحدهای ریزمقیاس و خرد جزیره‌ای است که اطلاعات و دانش کمیابی را در اختیار خواننده قرار می‌دهد. نویسنده روسی این کتاب از فضای جغرافیای سیاسی کشور خویش غافل نبوده و مثال‌ها و مصادیق جغرافیای سیاسی زیادی را از کشور خویش و به‌ویژه در تقسیمات متنوع اداری سیاسی فدراسیون روسیه ارائه داده است که برای خواننده ایرانی باید جالب و خواندنی باشد. تلفیق مباحث روابط بین‌الملل و جغرافیای سیاسی و ژئوپلیتیک و مطالعات منطقه‌ای با نگاه میان‌رشته‌ای بر غنای کتاب افزوده است. اوکونف با ظرافت نگرش واقع‌گرایی روابط بین‌الملل را از واقعیت‌های میدانی جغرافیای سیاسی

ف □ جغرافیای سیاسی

و ژئوپلیتیک استخراج کرده و سیاست‌های داخلی کشورها و واحدهای سیاسی را براساس واقعیت‌های جغرافیایی کشورها و واحدهای سیاسی تحلیل کرده است. او نگرشی سیستمی به مقیاس‌های سیاسی فضایی (جهانی، مناطق قاره‌ای، مناطق کلان، مناطق میانی، ملی، فروملی، محلی و خرد) دارد و همه انواع واحدهای سیاسی فضایی و طیف حاکمیت و نسبت استقلال آنها را واکاوی کرده است.

کوشش مترجم، پیش از هر چیز، بر ترجمه دقیق و برگرداندن درست مطالب به زبان فارسی بوده است. من سعی کردم تا آنجا که ممکن است، مفاهیم و مطالب را به شیوه‌ای ساده و روان که برای بیشتر علاقه‌مندان و دانشجویان قابل فهم باشد، بیان کنم. ضمن توجه به سادگی و روانی متن، وسواس خاصی در استفاده درست معادل‌های فارسی و واژگان تخصصی داشتم تا خللی در معنا ایجاد نشود. خوشبختانه هیچ مطلبی از کتاب حذف نشده و تمامی مطالب نسخه اصلی ترجمه گردیده و در کتاب حاضر منتشر شده است.

مترجم سپاسگزار خواهد بود که چنانچه صاحب‌نظران، اهل فن، متخصصان، پژوهشگران و دانشجویان پیشنهادها و نظرهای اصلاحی دارند، به آگاهی مترجم برسانند تا در چاپ‌های آتی مدنظر قرار گیرد.

بر خود لازم می‌دانم از جناب آقای دکتر محمدرضا حافظ‌نیا، استاد و مدیر گروه جغرافیای سیاسی دانشگاه تربیت مدرس که افتخار شاگردی ایشان را دارم، کمال تشکر و امتنان را داشته باشم. ایشان این کتاب را به من معرفی کرده و برای ترجمه آن تشویق کردند.

در پایان باید از مدیران و کارشناسان انتشارات دانشگاه تهران سپاسگزاری کنم که با دقت علمی و با همت و تلاش خود، موجبات چاپ و انتشار این کتاب را فراهم کردند. در این میان، آقای مه‌ران مرادی، کارشناس محترم انتشارات دانشگاه تهران، همکاری و کمک شایانی برای مکاتبات و اطلاع‌رسانی به این‌جانب در فرایند داوری و ویراستاری کتاب داشتند که بدین وسیله، از ایشان تشکر و قدردانی می‌کنم.

دکتر هادی ویسی

زمستان ۱۴۰۱

پیشگفتار دوم

من از استقبال کتاب درسی ایگور اوکونف در زمینه جغرافیای سیاسی هیجانزده هستم. ایگور همکار جوان تر من است و در دوران دانشجویی از تدریس او لذت می بردم. من همچنین بر رساله او در مورد جامعه سیاست های جزایر اقیانوسیه نظارت داشتم. ایگور شخصیتی استثنایی است که دارای دو ویژگی شخصیتی عالی است که به ندرت در یک فرد جمع می شوند. او ذهن باز و بسیار گسترده ای دارد که قادر به دید گسترده و موشکافی عظیم است. در عین حال، به جزئیات و ریزینی هم علاقه زیادی دارد. او رویکردی جامع به جغرافیای سیاسی به عنوان یک علم دارد و آن را در قالب سیستمی از مفاهیم و الگوهای اساسی قرار داده است. او در کتاب درسی خود، نمای کلی و واقعاً جامعی از موضوع ارائه می دهد. به بیان استعاری، ایگور «جدول تناوبی عناصر» را برای فضای سیاسی ایجاد کرده و آنها را بر اساس سطوح و درجات پیچیدگی تنظیم کرده است.

ایده بلندپروازانه و گسترده و سيعش آن را از تحقیقات آکادمیک جامع و بسیار دقیق در هر جنبه از جغرافیای سیاسی دور نمی کند. تمام عناصر «جدول تناوبی» به خوبی توضیح داده شده اند و به صورت ساختاریافته با شواهد و حقایق پشتیبانی شده اند.

نتیجه اصلی تلاش های کامل ایگور اوکونف دانشنامه ای جامع و مفصل است که به عنوان پایه ای امیدوارکننده برای فرازان حرفه ای در جغرافیای سیاسی عمل می کند. کتاب درسی او بر اساس دوره آموزشی خودش است که هم به زبان روسی و هم انگلیسی در دانشگاه های پیشرو روسیه تدریس می شود و همچنین بر اساس پروژه های تحقیقاتی متنوع او شکل گرفته است. علاوه بر این، ایگور به عنوان جغرافیدانی واقعی، از شور و اشتیاق خالصانه خود برای ماجراجویی و اکتشاف از دوران جوانی تا زمان بلوغ الهام می گیرد و اقلیم و فضاهای خود را می سازد. امیدواریم که عشق نویسنده به جغرافیای سیاسی چنان برای خوانندگان مسری باشد که بلافاصله سفر هیجان انگیز را در سراسر نقشه سیاسی جهان آغاز کنند. من حتی امیدوارم که خوانندگان، درست مانند خود ایگور، جهان گسترده اطراف را با همه چیزهای خارق العاده آن، همان گونه که در کتاب درسی ایگور ارائه شده است، کشف کنند.

دکتر میخائیل ایلین¹

استاد مدرسه عالی اقتصاد و دانشگاه مگیمو

رئیس مرکز روش های پیشرفته علوم اجتماعی و انسانی در آکادمی علوم روسیه

پیشگفتار نخست

باعث خرسندی است که کتاب درسی جامع دکتر ایگور اوکونف را که درباره حوزه موضوعی پویای ژئوپلیتیک و ترکیب زمینه‌های جغرافیای سیاسی و روابط بین‌الملل است معرفی کنم. این کتاب با گروه وسیعی از موضوعات مرتبط با روابط بین‌الملل معاصر و جغرافیای سیاسی، برای دانشجویان تدوین شده است و بر تحلیل فرایندهای سیاسی و فضایی تمرکز دارد. تردیدی نیست که دانشجویان کشورهای غربی از طریق افزایش شناخت روابط بین‌الملل، علوم سیاسی و جغرافیای سیاسی با تلاش برای تلفیق دیدگاه‌های متخصصان غیرغربی در دوره‌ها و تحقیقات، از مزایای آنها بهره‌مند خواهند شد. این کتاب درسی که به قلم محقق برجسته در میان نسل جوان جامعه دانشگاهی روسیه ارائه شده است، درباره روش‌های متنوع شناخت و تحلیل تعامل پیچیده بین جغرافیا و فرایندهای سیاسی بین‌المللی معاصر است.

من و ایگور اوکونف طی چندین سال گذشته، در حالی که در هیأت اجرایی کمیته تحقیقات ژئوپلیتیک انجمن بین‌المللی علوم سیاسی کار می‌کردیم، فرصت‌های زیادی برای همکاری با دانشمندان در سراسر جهان داشتیم. تلاش‌های ایگور در پیشبرد تحقیقات در زمینه‌های ژئوپلیتیک بین‌المللی و جغرافیای سیاسی در میان جامعه دانشگاهی در روسیه و فراتر از آن بسیار مؤثر بوده است. دستورالعمل تحقیقاتی ایگور توجه همکاران وی را جذب کرده است و تأسیس مرکز تحلیل فضایی در روابط بین‌الملل زیر نظر مستقیم وی در دانشگاه عالی دیپلماسی و امور خارجه روسیه و در انستیتوی روابط بین‌الملل دولتی مسکو¹ پشتیبانی می‌شود.

این کتاب درسی برای کار با دانشجویان در دوره‌های کلاسی ایگور تهیه شده است و به دو زبان روسی و انگلیسی در انستیتو روابط بین‌الملل دولتی مسکو ارائه می‌شود. من و ایگور چندین جلسه ویدئوکنفرانس مشترک را برای دانشجویان روسیه و ایالات متحده به منظور بررسی موضوعات روابط بین‌الملل ارائه داده‌ایم که شامل بحث درباره چندین موضوع در این کتاب درسی است. دانشجویان از هر دو کشور که در این سمینارها شرکت کرده‌اند پس از ترک کلاس به‌طور مداوم می‌پرسند چه موقع فرصت بعدی را پیدا می‌کنند تا شرکت کنند. شناخت ارزش حیاتی قرار گرفتن در معرض جهان‌بینی، تفکر و روش‌هایی که اساس مطالعه فرایندهای سیاسی بین‌المللی در سایر ملت‌هاست در این دوره‌ها برجسته بوده است. محتوای معرفی شده در کتاب «جغرافیای سیاسی» ایگور اوکونف برای حمایت از ادغام آسان انواع دوره‌های روابط بین‌الملل، امنیت بین‌المللی، جغرافیای سیاسی و

ژئوپلیتیک سازمان یافته و ساختاریافته است. این کتاب درسی باید به عنوان منبعی ارزشمند برای کمک به دانشجویان برای توسعه ابزارهایی برای فهم بهتر متغیرهای جغرافیایی در کشف منابع چالش های مهم ژئوپلیتیک سده بیست و یکم و فرصتهایی برای حل منازعات منطقه ای، جنگ بر سر منابع، رقابت و همکاری قدرت بزرگ و همکاری و موارد بیشتر دیگر به کار گرفته شود.

دکتر شریل کراس^۱

مدیر مرکز عالی کوزمتسکی^۲

استاد روابط بین الملل دانشگاه سنت ادوارد ایالات متحده آمریکا

محقق سابق فولبرایت ایالات متحده، استاد مدعو

روابط بین الملل مؤسسه دولتی روابط بین الملل مسکو (دانشگاه مگیمو)

1- Sharyl Cross

2- Kozmetsky